

Kontrollkäik

Tartu Vanglas asuvasse vanglate psühhiaatriaosakonda

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 21.05.2013 etteteatatult Tartu Vanglas asuva vanglate psühhiaatriaosakonna tegevust.

Tartu Vanglas asuv vanglate psühhiaatriaosakond (edaspidi *osakond*) osutab teenuseid kõikides vanglates viibivatele kinnipeetavatele. Osakonnas asub 18 ravikohta, millest kuus kohta asub ühekojalistes palatites ja 12 kohta kahekojalistes palatites. Kontrollimise ajal viibis osakonnas ravil kaheksa isikut. Osakonnas kohaldatakse ohjeldusmeetmeid.

Osakonnas on kasutusel videovalve. Kõigis tervishoiuteenuse osutamiseks ette nähtud kambrites on valvekaamerad, psühhiaatriliste haigete kambrites on kaamerad ka hügieeniruumides.

Viimati kontrollis õiguskantsler osakonda 09.08.2011.¹

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas osakonnas on tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud osakonna ruume ning vestlesid osakonna töötajatega. Samuti tutvuti ohjeldusmeetmete rakendamist puudutava dokumentatsiooniga.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler osakonnas järgneva probleemi:

- arst võib ohjeldusmeetmete rakendamise otsustada telefoni teel

Ohjeldusmeetmete rakendamine

Kontrollkäigul selgus, et osakonnas ohjeldatakse isikuid nende kambrites ning osakonnas puudub eraldi ohjeldusmeetmete kohaldamise ruum. Fikseerimise puhul kasutatakse isiku voodit, rihmad asuvad õdede ruumis. Ohjeldusmeetmetest kasutatakse peamiselt mehhaanilist ja ravimitega ohjeldamist koos. Ravimitega ohjeldamise otsustab arst. Tööaja välisel ajal on koduvalves olev arst teinud ohjeldusmeetme rakendamise otsuse telefoni teel.

Ohjeldusmeetme rakendamine on isikupuutumuse ja vabaduse väga intensiivne piirang, mis peab olema väga täpselt reguleeritud, kuna vastasel juhul on oht minna vastuollu Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 18 tuleneva piinamise, julma või väärikust alandava kohtlemise või karistamise keeluga.

Selleks, et osakonnas ravil viibiva psüühikahäirega isiku vabadust ega isikupuutumust ei rikutaks meelevaldselt, on seadusandja näinud psühhiaatrilise abi seaduses (edaspidi PsAS)

¹ Kontrollkäigu kokkuvõte on kättesaadav aadressil:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_tartu_vanglas_asuv_psuhhiaatriaosakond.pdf

ette kindlad reeglid, kes, mis aja jooksul ning millistel tingimustel võib teha otsuse ohjeldusmeetme rakendamiseks (PsAS § 14).

PsAS § 14 lg 3 järgi võib ohjeldusmeetmeid rakendada ainult arsti otsuse alusel. Vältimatu vajaduse korral võib füüsilise või mehaanilise ohjeldamise alustamise või eraldusruumi paigutamise otsustada õde, informeerides ohjeldusmeetme rakendamisest viivitamata arsti, kes otsustab ohjeldusmeetme rakendamise jätkamise vajaduse. Ohjeldusmeetmete rakendamise jätkamise vajaduse tuvastamiseks peab arst isiklikult ja vahetult hindama isiku seisundit ning tegema otsuse ohjeldusmeetme rakendamise jätkamise vajaduse ja rakendatud ohjeldusmeetme kohta.

Ohjeldatut peab isiklikult ja vahetult hindama arst, kuna ohjeldusmeetme rakendamise vajadus ning konkreetse ohjeldusmeetme valik sõltub patsiendi psüühilisest seisundist. Nimetatud nõue tagab, et ohjeldusmeetme kohaldamise vajaduse otsustab patsiendi seisundit arvesse võttes selleks kvalifitseeritud tervishoiutöötaja (arst). Selle nõude mittejärgimine kujutab endas ohtu põhiõiguste ja –vabaduste alusetuks ja meelevaldseks piiramiseks. Nimelt riivab tahtest olenematu ravil viibivate patsientide suhtes ohjeldusmeetme rakendamine ohjeldatud isiku põhiõigust vabadusele ja isikupuutumatussele (PS § 20). Põhiseadus lubab õigust vabadusele ja isikupuutumatussele riivata vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras (käesoleval juhul PsAS § 14 ettenähtud korras) muu hulgas vaimuhaige kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik. Vabaduse võib võtta ainult kindlatel eesmärkidel.² Osakonnas ravil viibiva patsiendi põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatussele piiramine ohjeldusmeetmete rakendamise või rakendamise jätkamisega on psühhiaatrilise abi seaduse järgi lubatav ainult arsti otsuse alusel.

Nagu öeldud, peab ohjeldusmeetme rakendamisel arst hindama patsiendi seisundit isiklikult ja vahetult ning sellest johtuvalt ei saa pidada lubatavaks PsAS § 14 lg-s 3 ette nähtud arsti otsuse tegemist telefoni teel ilma patsienti nägemata.

Õiguskantsler on seisukohal, et osakonnas ohjeldusmeetmete rakendamisel arsti otsuse tegemine ilma patsiendi seisundit isiklikult ja vahetult hindamata on vastuolus PsAS § 14 lg-ga 3. Selline praktika võib tuua kaasa patsiendi põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatussele meelevaldse riive, mis omakorda kätkeb endas ohtu julma, ebainimliku või väärrikust alandava kohtlemise tekkeks.

Tulenevalt eeltoodust teeb õiguskantsler Tartu Vanglale ettepaneku järgida ohjeldusmeetme rakendamisel arsti isikliku ja vahetu patsiendi seisundi hindamise nõuet.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks Tartu Vanglale ettepaneku järgida Tartu Vanglas asuvas vanglate psühhiaatriaosakonnas ohjeldusmeetme rakendamisel arsti isikliku ja vahetu isiku seisundi hindamise nõuet.

Õiguskantsler palub Tartu Vanglalt teavet nimetatud ettepaneku täitmise kohta hiljemalt 01.10.2013.

² Vabaduse võtmine saab toimuda ainult PS §-s 20 esitatud aluste (erandite) esinemisel. Vt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012, § 20, p 5. Kättesaadav aadressil: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-20/>.